

Zuidwestelijk deel van de Dollard, met links op de voorgrond de sluis op de Punt van Reide, een kunstwerk zonder waarde?

De Dollard, een brakwatergetijdenlandschap

De Dollard is een inham aan de noordoostkust van de provincie Groningen, gevormd door een min of meer cirkelvormige verbreding van de rivier de Eems naar het zuiden, vlak op de grens van Nederland en Duitsland. Samen met de Eems vormt zij het laatste estuarium dat we in het Nederlandse deel van de Waddenzee aantreffen.

In Nederland kenden we vroeger meer van deze inhammen, nl. de Zuiderzee, Middellzee en Lauwerszee. In het Duitse deel van de Waddenzee treffen we nog twee van dergelijke inhammen aan, tw. de Jadebusen bij Wilhelmshaven en de Leybucht aan de oostkant van de Eems.

Deze inhammen worden allen stuk voor stuk bedreigd door inpoldering, dijkanaanleg, industrie- en havenuitbreiding en vervuiling.

De Dollard vervult binnen het Nederlandse waddengebied een speciale functie, die uniek genoemd mag worden, zowel in geografisch als in biologisch opzicht.

De Dollard is ruwweg 100 km² groot en heeft een zeer vertakt geulenstelsel, dat aan de noordkant wordt afgesloten door de Eems, grotendeels gescheiden door de Geisedam. De getijstromen in de Dollard verschillen enigszins van die van de rest van het waddengebied als gevolg van het estuariumeffect van de Eems. Verder bestaat de Dollard uit een aantal min of meer hoge zandplaten en langs

de west-, zuid- en oostkust bevinden zich de hoge begroeide kwelders die op sommige plaatsen aan de zuidrand een kilometer breed zijn.

De Dollard vervult een speciale functie voor de gehele levensgemeenschap van kustwateren van Westeuropa. De relatief beschutte ligging van de Dollard ten opzichte van de heersende westelijke en noordelijke winden betekent op zichzelf al dat daarin velerlei organismen bij ruw weer een vluchtplaats vinden. De beschutte ligging bevordert tevens een aanslibbing van vooral zachte slibafzettingen, die, omdat er veel lagere diersoorten in voorkomen, bijzonder voedselrijk zijn voor de vogels. De diversiteit van het gebied wordt mede bepaald doordat zoet water bij Nieuwe Statenzijl via de Buiten A en ten dele ook via de Nieuwe Buitengeul van Reiderland in de Dollard stroomt. Dit water blijft geruime tijd, met eb en vloed heen en weer pendelend, in de Dollard aanwezig. Hierdoor blijft het water brak en zodoende vormt de Dollard een van de laatste brakwatergetijdenlandschappen in Westeuropa.

De grote natuurwetenschappelijke betekenis van de Dollard op botanisch en ornithologisch gebied is te danken aan deze bijzondere geomorfologische en hydrografische factoren van dit estuarium.

Voorgeschiedenis

In 1962/1963 zijn door de Commissie Landaanwinning in de Dollard (ook wel Dollardkommissie genoemd), bestaande uit vertegenwoordigers van de provincie Groningen, Instituut voor Bodemvruchtbaarheid, Rijkswaterstaat, Provinciale Waterstaat, Cultuurtechnische Dienst, Rijksdienst voor het Nationale Plan en de Directeur-Generaal voor de Arbeidsvoorziening, twee plannen opgesteld ter verbetering van de afwatering

van Oost-Groningen en Oost-Drente. Momenteel vindt deze afwatering plaats via de Westerwoldse A, die bij Nieuwe Statenzijl in het uiterste zuiden in de Dollard uitstroomt.

Verbetering van de afwatering wordt bereikt door verbreding, verdieping en kanalisering van gedeelten van de binnendijkse waterwegen, die deels zijn uitgevoerd, en door buitendijkse werken om de afvloeiing van het overtollige water naar de Eems te verbeteren. De buitendijkse werken van beide plannen omvatten in grote lijnen:

a Het dijk- en kanaalplan Dit plan beoogt een natuurlijke afvloeiing van het overtollige water naar de Eems. Daartoe is het noodzakelijk een kanaal, beschermd door een dijk, van Nieuwe Statenzijl door de Dollard naar de Punt van Reide te leggen, waar het water via een sluis, die inmiddels gereed is, in de Eems kan vloeien.

b Het gemaalplan Dit plan voorziet in de bouw van een uitwateringsgemaal bij Nieuwe Statenzijl dat het overtollige water in de Dollard pompt.

Binnen deze commissie was geen eensluidende voorkeur voor een van beide plannen, hoewel Rijkswaterstaat zelf het gemaalplan propageerde. De provinciale vertegenwoordigers in de Dollardcommissie waren echter in de meerderheid en zij gaven de voorkeur aan het kanaalplan. In 1972 vroeg de provincie Groningen een concessie aan bij de Kroon voor de voor de aanleg van het kanaal vereiste inpoldering. Daartegen werd bezwaar aangetekend door de Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee en de Milieufederatie Groningen.

Hun bezwaren tegen het dijk- en kanaalplan waren als volgt:

a Bezwaren op biologisch gebied Circa 3/4 van de Noordwesteuropese kluten worden in ernstige mate in hun bestaansmogelijkheden bedreigd door het verloren gaan van:

- 1 alle hoogwatervluchtplaatsen
- 2 een belangrijk deel van hun foerageergebied
- 3 een belangrijk deel van hun broedplaatsen.

De bedreiging van een groot aantal andere vogelsoorten zoals: zwarte ruiter, wintertaling en grauwe gans. De schade strekt zich uit tot vele andere broedvogels van Nederland, Denemarken, Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland, omdat zij per jaar enige maanden in de Dollard verblijven.

Vernietiging van unieke plantengemeenschappen van de zeeoester, de zeebies en het firingras door het verloren gaan van de kwelders.

Opnieuw een ernstige verstoring van de voedselketens.

b Bezwaren op milieu- en landschappelijk gebied Verlies van een belangrijk gedeelte van een van de laatste overgebleven brakwatergetijdenlandschappen van Europa. Ernstige aantasting van de diversiteit van het milieu en daarmee van het leefmilieu van de mens.

c Economische bezwaren De uitvoering van het dijk- en kanaalplan is ondanks het gereed zijn van de sluis op de Punt van Reide vele miljoenen duurder dan het gemaalplan.

d Bezwaren op waterstaatkundig gebied De uitvoering van het dijk- en kanaalplan betekent een verkleining van de komberging van de Dollard, waardoor de stroomsnelheid in de Eems afneemt en de kosten van het op diepte houden van de scheepvaartroutes zullen stijgen.

Bij langdurige hoge waterstand op de Eems is lozing van het overtollige water van Oost-Groningen en Oost-Drente niet mogelijk.

Na afwijzing van deze bezwaren werd de Werkgroep Dollard geformeerd uit vertegenwoordigers van de Landelijke Vereniging tot

Behoud van de Waddenzee, de Vereniging Milieubeheer Noord-Nederland, de Stichting Milieufederatie Groningen en de Werkgroep Milieuhygiëne en gesteund door de gezamenlijke partikuliere natuur- en milieubeschermingsorganisaties van Nederland.

De Werkgroep Dollard bracht in datzelfde jaar een rapport uit 'De Dollard bedreigd', waarin voor het eerst alle milieuaspecten op een rijtje werden gezet. De konklusie luidde: 'MAAK ER EEN GEMAAL VAN!'

Onder de druk van de politieke voorkeur van Groningen voor een scheepvaartverbinding, komt de Werkgroep Dollard in maart 1973, ondanks het feit dat zijzelf voorstander blijft van het gemaalplan en van mening is dat de economische argumenten voor een binnendijks kanaal ontbreken, met het voorstel voor een binnendijks kanaal. Na veel heroverwegingen besluit de regering in 1974 het buitendijks kanaal af te wijzen en medewerking te verlenen aan de aanleg van een binnendijkskanaal.

Provincie, waterschappen en landbouworganisaties etc. gaan tegen dit besluit in beroep bij de Raad van State. In 1975 besluit deze dat de regering terecht de concessie voor het buitendijks kanaal mocht weigeren.

In juni 1976 besluiten de Provinciale Staten van Groningen tot de aanleg van het binnendijkse kanaal, tegen de wil van landbouw en waterschappen. In datzelfde jaar wijst de staatssecretaris van CRM de Dollard tot beschermd natuurmonument aan. In de statenvergadering van 14 september 1977 komt de zaak weer aan de orde, omdat van landbouwzijde sterk wordt aangedrongen op een gemaalplan.

Nieuw rapport Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat maakt een nieuw rapport 'Het gemalenplan als alternatief voor het

binnendijks Dollardkanaal', gedateerd maart 1977, wat begin september bij het schrijven van dit artikel nog niet openbaar gemaakt is.

De konklusies uit het rapport luiden:

1 Wat de *afwatering* betreft zijn het kanaalplan en het gemaalplan gelijkwaardig. Er zijn zelfs aanwijzingen, dat met het gemaalplan een betere waterbeheersing wordt verkregen dan met het kanaalplan. De reeds uitgevoerde werken ter verbetering van de afwatering passen in het gemaalplan. Alleen de reeds gebouwde spuisluis te Reide moet in het gemaalplan als afgeschreven worden beschouwd.

2 Voor het *milieu* in de Dollard is een zoetwaterlozing te Nieuwe Statenzijl van groot belang. Het gemaalplan komt hieraan tegemoet. Het is op zijn minst twijfelachtig of in het kanaalplan een zoetwaterlozing te Nieuwe Statenzijl zal kunnen worden opgenomen.

3 De huidige *scheepvaart* ten oosten van Winschoten is van zéér gering belang. Uit een economisch en infrastruktureel onderzoek van het Economisch Technologisch Instituut te Groningen (juli 1975) blijkt dat het Dollard-

Een excursie in de Dollard, georganiseerd door de Werkgroep Dollard voor Tweede Kamerleden

kanaal géén bijdrage zal leveren aan de stimulering van de economie in Oost-Groningen en uitsluitend van belang is voor de eventuele scheepvaart die Winschoten en Delfzijl als begin en eindpunt heeft. Berekend wordt dat de extra kosten die nodig zijn om het Dollardkanaal tot scheepvaartkanaal te maken slechts voor 7,2% gedekt worden door de baten.

4 De uitvoering van de *verhoging van de Dollarddijk tot deltahogte* kan in het gemaalplan sneller gerealiseerd worden dan bij uitvoering van het binnendijks Dollardkanaal, hetgeen van belang is indien althans het zo spoedig mogelijk bereiken van verhoogde veiligheid doelstelling is.

5 De *landbouw* heeft aangekondigd zich tot het uiterste te zullen verzetten tegen het binnendijks kanaal en daartoe alle wettelijke (beroeps-) mogelijkheden te zullen aangrijpen. Dit voorspelt een moeizame en langdurige procedure. Uitvoering van een binnendijkskanaal betekent een verlies van 600 ha landbouwgrond en forse aantasting van 3 kustpolders.

6 De *bodemdaling* ten gevolge van de aardgaswinning speelt geen rol in de keuze tussen de beide plannen.

7 In het licht van de *administratieve procedures* (bestemmingsplannen, onteigening en concessie) zal uitvoering van het gemaalplan eerder kunnen beginnen en eerder gerealiseerd

kunnen zijn dan het kanaalplan. De verbetering van de afwatering kan in het gemaalplan ca. 3 jaar eerder gerealiseerd zijn. Een aanmerkelijke verbetering van de veiligheid na uitvoering van de eerste fase dijkverhoging wordt in het gemaalplan 2¼ jaar eerder bereikt en de deltaveiligheid wordt in het gemaalplan 4¼ jaar eerder bereikt dan in het kanaalplan.

8 In een vergelijkende *raming* blijkt, dat thans uitvoeren van het gemaalplan f 20 à 25 miljoen goedkoper is dan uitvoering van het binnendijks kanaalplan.

9 Na 1965 is de hoofdafwateringsroute van vnl. Drentse gronden verlegd in westelijke richting. Hierdoor is een vergrote komberging ontstaan en daarnaast een welkome mogelijke afleidingsroute van een gedeelte van het waterbezwaar in de richting van de Eemskanaalboezem. De ervaringen met de vrije lozing door het huidige complex te Nieuwe Statenzijl wijzen niet op de noodzaak tot de bouw van een gemaal. De randvoorwaarden te Nieuwe Statenzijl lijken niet ongunstiger dan die te Reide. Het in het verleden gesuggererde 'aanslibbingsprobleem' in de Dollard speelt geen enkele rol. De kans bestaat derhalve, dat te Nieuwe Statenzijl in het gemaalplan in het geheel geen *gemaal* hoeft te worden gebouwd, doch volstaan kan worden met de bouw van een grote *spuisluis*. In dat geval wordt de uitvoering van dit plan ca. f 55 miljoen of 33% goedkoper dan de uitvoering van het binnendijks kanaal.

Samengevat kan worden gesteld dat de uitvoering van het binnendijks kanaal een onnodige ingreep is, die van landbouw- en milieuzijde sterk wordt betreurd, geen aantoonbare voordelen oplevert, terwijl een goedkoper en voor vrijwel alle belanghebbenden meer aanvaardbaar alternatief zondermeer aanwijsbaar is.

De meest bekende vogel uit de Dollard: een kluut met jongen

In het rapport zijn zodanig zwaarwegende argumenten aangevoerd, dat gemeend wordt dat *heroverweging* van het besluit van Provinciale Staten van Groningen van 30 juni 1976 tot aanleg van een binnendijks kanaal gewenst en zelfs noodzakelijk is.

Indien deze heroverweging zou leiden tot een besluit tot uitvoering van het gemaalplan, wordt aanbevolen om een hernieuwde capaciteitsberekening van het afvoerstelsel en het gemaal te Nieuwe Statenzijl uit te voeren, mede aan de hand van de in deze nota aangedragen informatie. Er bestaat dan een redelijke kans dat in plaats van een gemaal een grote spuisluis te Nieuwe Statenzijl kan worden aangelegd, hetgeen nog aantrekkelijker besparingen in aanleg en onderhoud zou opleveren.

Tot zover het rapport van de Rijkswaterstaat.

Kommentaar

Het rapport van Rijkswaterstaat kenmerkt zich door een objectieve weergave van de technische en financiële feiten van de afwateringskwestie. De konklusies worden daarom niet vertroebeld door overwegingen van politieke aard.

1 De handhaving van de zoetwater uitlaat bij Nieuwe Statenzijl is door de Werkgroep Dollard steeds als essentieel voor het in stand houden van het specifieke milieu in de Dollard aangevoerd. Deze mening is onderschreven door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. De regering heeft toegezegd dat in een dergelijke situatie een zoetwaterlozing gehandhaafd blijft.

Rijkswaterstaat stelt nu dat dit twijfelachtig is, omdat de aanleg van 2 kunstwerken in de zeedijk op korte afstand (Punt van Reide en Nieuwe Statenzijl) niet toelaatbaar is. De onderlinge afstand bedraagt 15 km. Of deze afstand te kort is zou onder waterstaatsdeskundigen ter discussie kunnen worden gesteld. Ons inziens moet als *uitgangspunt* genomen worden dat de zoetwaterlozing bij Nieuwe Statenzijl gehandhaafd blijft, welk alternatief tenslotte zou worden uitgevoerd.

2 Het rapport van Rijkswaterstaat onderschrijft tot en met konklusie 8 geheel de mening zoals die door de Werkgroep Dollard en daarmee de gehele nederlandse particuliere natuurbescherming steeds verkondigd is. Het rapport gaat met konklusie 9 nog verder: er wordt een plan nul geïntroduceerd, dat de Werkgroep Dollard eigenlijk alleen binnenskamers heeft durven uiten! Het rapport zegt daarvan het volgende:

Zonder uitvoerige berekeningen is uiteraard niet aan te tonen of de *waterbeheersing* in het gemaalplan *aanvaardbaar* is. Er zijn echter de volgende *indikaties*, dat er een redelijke kans bestaat dat dit na berekeningen wel aan te tonen zal zijn:

a De berging binnendijks is thans veel ruimer dan in de berekeningen van de Dollardkommissie voor het gemaalplan, omdat de reeds uitgevoerde werken in het kader van het kanaalplan veel ruimer gedimensioneerd zijn. In de berekeningen van de Dollardkommissie zou daarom thans voor het gemaalplan een veel lagere boezemwaterstand gevonden worden.

b De berging, die wordt gevonden in het Dollardkanaal in de kanaalplannen ontbreekt in het gemaalplan. Bedacht moet worden, dat de afmetingen van het Dollardkanaal zijn gebaseerd op de afstromingseisen en een gevolg zijn van de lange aanvoerweg.

c De randvoorwaarden voor vrije lozing op de Dollard lijken niet ongunstiger dan die te Reide. Gememoreerd is reeds dat de afwateringsgeul in de Dollard zich zelf in stand houdt en dat van problemen van een dichtslibbende Dollard geen sprake is. Een in het kader van deze nota uitgevoerde steekproefgewijze vergelijking van de getijlijnen te Nieuwe Statenzijl en te Delfzijl in de situatie van verhoogd laagwater toont aan dat de afwateringsmogelijkheden in Nieuwe Statenzijl niet wezenlijk afwijken van die bij de Punt van Reide en Delfzijl. De verlenging van het A.G. Wildervanckkanaal opent de mogelijkheid tot lozing van gedeelte van het overtollige water via het Eemskanaal naar Delfzijl.

Uit milieuoogpunt is het duidelijk dat het plan nul verre de voorkeur verdient boven alle andere plannen. Niets doen is beter dan welke ingreep ook. Hulde voor Rijkswaterstaat, directie Groningen!! ■